

УДК 340.12

Анатолій Миколайович КЛОЧКО,

доктор юридичних наук, доцент,

проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6898-964X>

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВООХОРОННИЙ ОРГАН»

Функціонування українського суспільства в якісно новому стані відбувається за постійних економічних і соціально-політичних змін, що передбачає необхідність забезпечення охорони громадського порядку, особистої безпеки громадян, усіх форм власності та життєво важливих інтересів суспільства й держави. Саме тому місце правоохоронних органів в Україні визначається їх функціональною спрямованістю, а саме: на захист прав і свобод людини й громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України; на запобігання порушенням прав і свобод людини й громадянина та сприяння їх поновленню; на здійснення оперативно-службової діяльності відповідно до Конституції України, законодавства, міжнародних стандартів у цій галузі; на поліпшення й подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини й громадянина; на забезпечення рівності всіх перед законом та запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод; на сприяння правовій поінформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу [1, с. 135–136].

Сфера діяльності правоохоронних органів має складну й багатопланову структуру. Вона включає в себе певні групи суспільних відносин, які пов'язані із захистом особи й держави від злочинних та інших протиправних посягань, забезпеченням громадського порядку та громадської безпеки, захистом об'єктів незалежно від форм власності, розкриттям і розслідуванням злочинів, забезпеченням дотримання правил перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства тощо. Хоча ці види суспільних відносин є взаємопов'язаними, вони не є ідентичними й характеризуються специфічними рисами та ознаками. Це у свою чергу визначає відмінності в основних напрямках діяльності правоохоронних органів (адміністративній, оперативно-розшуковій, кримінально-процесуальній, виконання покарань) та в різновиді складових системи правоохоронних органів. Правозахисна орієнтація більшості функцій правоохоронних органів зумовлюється пріоритетністю охоронних завдань [1, с. 136].

Таким чином, ми можемо зазначити, що для ефективного функціонування правоохоронних органів, виконання правоохоронних функцій, що покладені на них законом, виконання та дотримання посадовими особами цих органів законності, сприяння реалізації прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина, обов'язковою умовою є узгоджена, чітка правова регламентація їх діяльності.

Застосування системного підходу дає підстави характеризувати правоохоронну систему як утворення, що наділене внутрішньою структурою та має певну ієрархію складових елементів. Правоохоронна система має не тільки складні та багатогранні цілі, завдання та функції, але і досить складну структуру.

Законодавча невизначеність щодо діяльності системи правоохоронних органів України тягне за собою негативні наслідки, що спричиняють неузгодженість: у відсутності злагодженого механізму втілення нормативно-правових гарантій правової захищеності правоохоронних органів: нечітке формулювання функціональних обов'язків, результатом чого є неефективне використання професійних навиків; заплутана система завдань та принципів діяльності правоохоронних відомств. Все це свідчить, що вітчизняна правоохоронна система потребує реорганізації, яку слід робити на підставі розпочатої реформи правоохоронної системи [2].

Досліджуючи питання стосовно правоохоронних органів і правоохоронної системи, ми звертаємося до нормативної основи цієї діяльності. Проте, звернувшись до нормативної бази, зокрема Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 № 3781-XII, Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV, Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19.06.2003 № 975-IV, а також до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами» від 20.04.2006 № 550,

ми стикаємося з тим, що відсутній єдиний підхід до переліку і визначення системи правоохоронних органів.

Продовжуючи розглядати означене питання, маємо зауважити, що, на відміну від інших систем державних органів, система правоохоронних органів не має традиційної організаційної побудови як, наприклад, система органів виконавчої влади, а являє собою цілісну сукупність, системоутворюючим чинником якої є не структурний (організаційний), а функціональний критерій – безпосередньо правоохоронна діяльність, що визначено їх спільним функціональним призначенням, яке полягає, головним чином, в охороні і захисті права. Саме тому системоутворюючим чинником правоохоронних органів є правоохоронна діяльність, для здійснення якої держава і створює правоохоронні органи [3, с. 423].

Досліджуючи означене питання, маємо обов'язково зазначити, що правоохоронна діяльність виявляється в її основних функціях, які, у свою чергу, визначають відповідно функціональний розподіл відповідних спеціалізацій у системі правоохоронних органів. Зокрема, до основних функцій правоохоронної діяльності відносяться досудове слідство по кримінальних справах, захист у кримінальних та цивільних справах та надання іншої юридичної допомоги, охорона громадського порядку і безпеки громадян, боротьба із злочинністю, а також правосуддя. Відповідно до основних напрямків державою створені правоохоронні органи, що їх здійснюють, а саме суди, прокуратура, органи, які виявляють та розслідують правопорушення, органи і установи юстиції, адвокатури та деякі інші органи, що здійснюють правоохоронні функції або конституційний контроль, організаційне забезпечення діяльності судів, виявлення і розслідування злочинів, надання юридичної допомоги.

Правоохоронна діяльність виходить за межі діяльності лише правоохоронних органів. Окремі її функції виконують законодавча та виконавча гілки влади, президентські органи, інститути громадянського суспільства, громадські організації та об'єднання; окремі громадяни, яким державою делеговано певні повноваження з урахуванням відповідного розподілу поміж них компетенції, форм і засобів здійснення [4, с. 49].

Таким чином, ми можемо стверджувати, що на правоохоронні органи покладається достатньо важливі завдання, що торкаються належного функціонування держави. Проте, на сьогодні, у науковому середовищі відсутній єдиний підхід до розуміння і переліку правоохоронних органів. Водночас, виходячи з аналізу органів, які здійснюють правоохоронну діяльність, ми теж стикаємося з відсутністю єдиного переліку правоохоронних органів, оскільки окремі функції правоохоронної діяльності виконуються достатньо широкою кількістю суб'єктів. Отже, першочергове завдання, яке постає перед нами, є надання чіткого і беззаперечного визначення поняття «правоохоронний орган», а також визначення переліку «суб'єктів», що здійснюють правоохоронну діяльність.

Список бібліографічних посилань

1. Кобзар О. Ф. Роль та діяльність правоохоронних органів у механізмі забезпечення прав і свобод громадян. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. № 2. С. 135–139.
2. Гриценко В. Г. Перспективи впровадження наукової організаційної адміністративної роботи в діяльність органів внутрішніх справ. URL: <http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2660/1/Проблеми%20формування%20та%20функціонування%20правоохоронної%20системи%20України.pdf> (дата звернення: 23.04.2019).
3. Зайченко В. В., Лаптев А. В. Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 23. С. 419–424.
4. Бородін Д. І. Правоохоронні органи України: поняття та функції. *Юридичний вісник*. 2015. № 2 (35). С. 47–1.

Одержано 25.04.2019